

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ЗАБИТІВСЬКА ХРИСТИНА ВАСИЛІВНА

**РОЗРОБКА СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ ЙМОВІРНОСТІ
НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА
(НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ДОБРА ВОДА»)**

Спеціальність 072 – Фінанси, банківська справа та страхування

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль – 2018 р.

Дипломною роботою за освітнім ступенем «магістр» є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Науковий керівник:

доктор економічних наук
Панухник Олена Віталіївна
професор кафедри економіки та
фінансів,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана
Пулюя

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент
Бурліцька Оксана Петрівна
доцент кафедри промислового
маркетингу,
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана
Пулюя

Захист відбудеться 23 лютого 2018 р. о ____ годині на засіданні екзаменаційної комісії №55 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 50, навчальний корпус № 10, ауд. ____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зважаючи на те, що активність підприємницького сектору економіки визначає значною мірою успіхи держави у міжнародному контексті, підтримка бізнесу та його розвиток є одним із першочергових завдань економічних систем.

Виявлення проблемних місць у бізнес-середовищі, що не дозволяють підприємствам розвиватися із найбільшим рівнем ефективності, дає можливість вчасно відреагувати на складну ситуацію, відкорегувати внутрішнє середовище організації та вплинути хоча б частково на зовнішнє з метою недопущення погіршення фінансово-господарського стану суб'єкта господарювання.

Розробка системи прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства є важливою з огляду на динамічність бізнес-середовища та важливість постійного моніторингу фінансового стану.

У зарубіжній практиці питаннями розробки методів і моделей займалися такі вчені: Спрінгейт, Альтман, Бівер, Таффлер та Тішоу, Ліс, Конан і Гольдер, Беєрман, Вайбель, Аргенті, Скоун, Фулмер, Чессер, Ж. Дєпалян та багато ін.

Зусиллями цих вчених була проведена значна робота для виділення актуальних при прогнозуванні економіко-математичних параметрів і встановлення їх внесків у загальну оцінку платоспроможності підприємств.

В Україні дослідженнями зарубіжних методів аналізу ймовірності банкрутства підприємства займалися такі вчені: Н.С. Артамонова, О.І. Продіус, С.О. Черкасова, О.М. Барановська, Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, А.А. Губар, В.А. Даниленко.

Мета дослідження – дослідження теоретико-методичних основ управління фінансовим станом підприємства із подальшою розробкою системи показників для оцінювання ймовірності настання банкрутства на прикладі ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

Об'єктом дослідження є фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти недопущення настання банкрутства ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

Основні завдання дослідження:

1. Узагальнити теоретико-методичні основи дослідження суті банкрутства підприємства
2. Здійснити оцінювання результируючих показників фінансово-господарської діяльності ПрАТ «ДОБРА ВОДА»
3. Розробити пропозиції щодо вдосконалення системи фінансового контролю, спрямованої на недопущення настання банкрутства ПрАТ «ДОБРА ВОДА»
4. Проаналізувати галузевий ринок функціонування ПрАТ «ДОБРА ВОДА»
5. Розробити та методично обґрунтувати доцільність розрахунку інтегрального показника ймовірності настання банкрутства
6. Проаналізувати окремі питання, що стосуються забезпечення охорони праці на підприємстві та безпеки в надзвичайних ситуаціях.

Методи дослідження: В процесі дослідження був використаний методичний апарат, що складається з: системно-структурний, індуктивно-дедуктивний аналізи,

класифікація даних, порівняння, аналіз взаємовпливу, економіко-математичний аналіз.

Інформаційну базу дослідження наукові праці науковців-економістів, офіційні статистичні дані; науково-методична література; матеріали періодичних видань та ресурси мережі Internet.

Новизна результатів полягає у розробці заходів з недопущення настання кризового стану та настання банкрутства ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

Практичне значення одержаних результатів зводиться до того, що полягає у можливості застосування практичних рекомендацій в діяльності як досліджуваного підприємства так і інших суб'єктів господарювання.

Апробація результатів роботи та публікації. Результати проведеного дослідження опубліковано у працях, які є тезами науково-практичної конференції. Основні положення та висновки даного дослідження доповідались та обговорювались на Міжнародній науковій конференції «Будущее исследования», г.Софія, 15-22 лютого 2018 г.

Структура та обсяг дослідження. Робота складається із вступу, шести розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 140 сторінок. Робота містить 23 таблиці, 23 рисунки. Список використаних джерел налічує 49 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** описано актуальність теми проведеного дослідження, окреслено мету, на основі чого сформовано завдання, предмет та об'єкт, перелічено методи досліджень, що використовувалися у роботі, вказано на інформаційну базу дослідження, а також визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1 «Теоретико-методичні основи дослідження суті банкрутства підприємства»** здійснено аналіз підходів до визначення поняття банкрутства та причин його настання; проаналізовано законодавчі аспекти формування механізму банкрутства в Україні та світі; узагальнено методи аналізу та оцінки ймовірності настання банкрутства в системі управління фінансовим станом.

Розглянуто поняття банкрутства підприємства як нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури. Доведено, що для ефективної господарської діяльності підприємству необхідно мати стійкий фінансовий стан, щоб за рахунок власних коштів формувати власні активи, не допускати необґрунтованої дебіторської та кредиторської заборгованості, розраховуватись вчасно за своїми зобов'язаннями.

Визначено перспективи та загрози банкрутства підприємства для боржника і кредитора, виокремлено наступні поняття – «суб'єкт банкрутства», «боржник», «кредитор», «конкурсні кредитори», «поточні кредитори».

Досить детально описано види та причини настання банкрутства підприємства, відповідно до яких виділяють реальне, технічне, навмисне, фіктивне банкрутство. Всю сукупність передумов настання банкрутства запропоновано поділяти на внутрішні та зовнішні по відношенню до підприємства.

Проаналізовано законодавчі аспекти формування механізму банкрутства в Україні та світі, а також розглянуто альтернативні варіанти розвитку справи про банкрутство. Також описано стратегії поведінки суб'єкта підприємницької діяльності на різних етапах та фазах процесу банкрутства та виходу з нього.

У даному розділі досить детально описано методи аналізу та оцінки ймовірності настання банкрутства в системі управління фінансовим станом підприємства. Зокрема, подано інформацію щодо статистичних методів оцінювання (моделі дискримінантного аналізу та аналізу умовної ймовірності); методи штучного інтелекту (нейронні мережі, генетичні алгоритми, експертні мережі, дерева рішень, теорії нечітких множин) та інші.

Здійснено обґрунтування того, що діагностика банкрутства підприємств є особливо важливою, оскільки дозволяє вчасно застосувати відповідні заходи для виявлення та ліквідації негативних тенденцій кризового розвитку підприємства.

У розділі 2 «Оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності ПрАТ «ДОБРА ВОДА» подано загальну характеристику господарської діяльності підприємства та її результатів; проведено комплексний аналіз ймовірності настання банкрутства підприємства.

Здійснено детальний аналіз обсягів виробництва та реалізації продукції ПрАТ «ДОБРА ВОДА» за 2014-2016 рр. Найбільше зростання у вартісному представленні обсягів виробництва протягом 2014-2016 рр. характерне для виробництва води неароматизованої і непідсоложеної, що відображає загальні тенденції орієнтації споживачів води бутильованої на негазовані непідсоложені напої.

Також, проведено аналіз чистих активів ПрАТ «ДОБРА ВОДА» як одного із індикаторів його фінансового стану. Аналізований період 2012-2016 рр. характеризується погіршенням показників різниці між вартістю чистих активів та скоригованого статутного капіталу. Найбільша різниця характерна для 2016 р. і становить 116142 тис. грн., що негативного характеризує ефективність системи фінансового управління.

Коливання у величині собівартості реалізованої продукції прямо впливає на кінцевий результат господарської діяльності. Зростання собівартості у 2014 році суттєво знизило величину валового прибутку (від рівня 8018 тис. грн. у 2013 р. до 5385 тис. грн. у 2014 р.). Динаміка доходу від реалізації є нечіткою, оскільки період 2012-2015 рр. характеризувався поступовим спадом значень показників, проте в 2016 р. вдалося утриматися на рівні попереднього року (12646 тис. грн., що майже на 39% менше, ніж у 2012 р.).

Оскільки об'єктом дослідження є власна ймовірність настання банкрутства підприємства, було проведено комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності з метою виявлення «вузьких місць» та можливих джерел зростання організації. Виявлено, що найбільш універсальною моделлю проведення такого аналізу є

розрахунок інтегрального показника за методикою Альтмана, Спрінгейта, Ліса і т.д. Результати розрахунків показали, що найбільш ризиковим періодом був 2015 рік, в той час як 2013 рік при використанні усіх методик є безризиковим.

У розділі 3 «Вдосконалення системи фінансового контролю на підприємстві, спрямованій на недопущення настання банкрутства» здійснено розробку механізму прогнозування ймовірності настання банкрутства ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; обґрунтовано доцільність застосування системи фінансового контролінгу як елементу превентивного оцінювання загроз фінансовій стабільності підприємства; проведено вдосконалення процесів управління ризиків, що підвищують рівень ймовірності настання банкрутства підприємства.

Механізм прогнозування фінансового стану з позиції можливості настання банкрутства містить такі основні елементи як розрахунок ймовірності настання банкрутства; введення формалізованих та неформалізованих критеріїв порівняння; прогнозування та діагностика показників платоспроможності.

Крім того розроблено алгоритм корегуючих дій залежно від результатів діагностики ймовірності настання банкрутства підприємства.

Обґрунтовано важливість застосування системи фінансового контролінгу як елементу превентивного оцінювання загроз фінансовій стабільності підприємства. Описано, що загалом, концепція контролінгу здійснюється з наступною етапністю:

1. Визначення цілей. В основі контролінгу лежить стратегічне планування, передбачення реального стану організацій у майбутньому; конкретизація цілей контролінгу дозволяє уточнити діяльність останньої на перспективу і досягти запланованих показників.

2. Управління цілями, яке передбачає пошук “вузьких” місць у роботі організації, аналіз відхилень від наміченої стратегічної програми, своєчасне корегування цілей у відповідності із змінами.

3. Досягнення цілей, яке забезпечується ефективним оперативним менеджментом, мотивацією праці персоналу, впровадженням інновацій, стратегічним плануванням

Здійснено окреслення шляхів вдосконалення процесів управління ризиками, що підвищують рівень ймовірності настання банкрутства ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

У розділі 4 «Спеціальна частина» проведено аналіз тенденцій ринку безалкогольних напоїв в Україні; дослідження конкурентного середовища функціонування ПрАТ «ДОБРА ВОДА»

Виявлено, що за наявними оцінками за 2016 рік, середньодушево споживання газованих ароматизованих напоїв перевищило 35 літрів. І зростання ринку триває – в останні роки приріст продажу становив приблизно 8% на рік. Однак зауважимо, що середнє споживання газованої води в Україні залишається помітно нижчим порівняно з іншими країнами Східної Європи, де середній споживач протягом року випиває 40-45 літрів таких напоїв і більше.

Визначено лідерів ринку, якими є наступні компанії: Coca-Cola Beverages Ukraine Ltd, ЗАТ «Оболонь», ТОВ «Сандора», ТПГ Rainford та інші. У той же час, хоча споживання газованої води стабільно збільшується, можна відзначити, що в

останні кілька років темп зростання її продажів помітно відстають від аналогічних показників в інших категоріях безалкогольних напоїв, зокрема соків та мінеральної та питної води. Іншими словами, незважаючи на збільшення обсягів продажів газованих напоїв, у структурі продажів безалкогольних напоїв в цілому їх частка поступово скорочується. Очевидно, значною мірою це обумовлено тенденцією збільшення числа споживачів, що орієнтуються на більш здорові напої, до яких газовану воду, що містить, як правило, велику кількість цукру, а також різні синтетичні добавки та ароматизатори, безумовно, віднести складно.

Даний ринок характеризується лояльністю споживачів до вітчизняних брендів. Зазначена прихильність була сформована в рамках високих цін на імпортовану продукцію, що представлена, наприклад, ТМ «Боржомі». У цілому ринок мінеральної води надто консолідований. На десять найбільш могутніх виробників припадає більше 50 % ринку в сегменті газованих вод, більше 70 % – негазованих. Залишок ринку розподілено між невеликими місцевими торговими марками.

Обсяг ринку мінеральної води в 2015 році склав 110 млн. дол., що на 6% менше показників 2014 року. Головною причиною такої тенденції є зниження купівельної спроможності українців, що пов'язано з несприятливою економічною ситуацією в країні. У 2016 році спостерігався невеликий приріст виробництва на 4%, і склав 114 287 млн. дол.

Незважаючи на негативну тенденцію зменшення обсягів виробництва та реалізації безалкогольної продукції в період з 2011 по 2016 рр., даний ринок має значні ресурси та перспективи для подальшого розвитку.

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» здійснено розробку інтегрального показника оцінювання ймовірності настання банкрутства.

Методика

передбачає проведення розрахунку інтегрального показника ймовірності настання банкрутства за основою лінійної математичної моделі (методом зважених сум). Вагові коефіцієнти первинних показників запропоновано визначати за формулою Фішберна.

Інтегральний показник ймовірності настання банкрутства повинен враховувати: коефіцієнт автономії; коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним капіталом; коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; оборотність активів; рентабельність капіталу; рівень маркетингу; рівень техніко-технологічного оновлення.

У розділі 6 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» описано стан охорони праці на ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; проведено оцінювання масштабу, розмірів втрат та інших наслідків можливої надзвичайної ситуації суб'єктом господарювання; здійснено визначення можливості роботи об'єкта економіки в умовах радіоактивного, хімічного і бактеріологічного (біологічного) забруднення (зараження).

ВИСНОВКИ

У роботі наведені результати дослідження теоретико-методичних основ управління фінансовим станом підприємства із розробкою системи показників для оцінювання ймовірності настання банкрутства на прикладі ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та завдань дослідження, а також складають основу для наступних висновків:

1. Узагальнення теоретичних підходів до розуміння суті поняття «банкрутство підприємства дало можливість виокремити найбільш загальне та влучне: «банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури»

2. Виокремлено види банкрутства, причини та можливі наслідки погіршення фінансового стану підприємства до катастрофічно низького рівня, зокрема основними причинами названо недостатність інноваційного потенціалу; втрату фінансової стійкості; зменшення величини власного капіталу; криза ліквідності.

3. Виявлено, що найбільш універсальною моделлю проведення такого аналізу є розрахунок інтегрального показника за методикою Альтмана, Спрінггейта, Ліса і т.д. Результати розрахунків показали, що найбільш ризиковий період був 2015 рік, в той час як 2013 рік при використанні усіх методик є без ризиковим.

4. Розроблено механізм спрощеного прогнозування ймовірності настання банкрутства підприємства, а також сформовано алгоритм корегуючих дій залежно від результатів діагностики.

5. Обґрунтовано, що запровадження системи фінансового контролінгу на ПрАТ «ДОБРА ВОДА» повинна передбачати: формування системи планування підприємства, а також керівництво і координацію робіт по плануванню отримання прибутку; участь у складанні фінансової звітності, особливо, за рахунок впровадження її інформаційного забезпечення; задоволення потреби керівництва в інформації та необхідній фінансовій звітності; своєчасне представлення систематичної інформації про відхилення фактичних показників діяльності від планових; аналіз причин допущених відхилень, підготовка альтернативних рішень і рекомендацій по усуненню проблем, які притаманні ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; складання аналітичних записок та необхідної звітності для керівництва тощо.

6. Розроблено схему розв'язання комплексу завдань управління ризиками підприємства, що вміщує як зменшення прояву ризику, так і фінансування ліквідації наслідків.

7. Проаналізовано галузь ринку безалкогольних напоїв в Україні, який динамічно розвивається, спостерігається зміщення переважальної частки в структурі споживання з підсолоджених газованих вод до негазованої бутильованої води.

8. Розроблено методичні рекомендації до методики оцінки ймовірності настання банкрутства на основі здійснення розрахунків часткових показників та зведення їх в єдиний. Методика

передбачає проведення розрахунку інтегрального показника ймовірності настання банкрутства основи лінійної математичної моделі (методом зважених сум).

9. Проаналізовано стан охорони праці на ПрАТ «ДОБРА ВОДА» та заходи безпеки в надзвичайних ситуаціях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Забитівська Х.В. Розробка системи показників для оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства / Х.В. Забитівська, О.В. Панухник // Міжнародна научна конференція «Буде щите і з дослідження», г. Софія, 15-22 лютого 2018 г. - Режим доступу до журн.: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm

АНОТАЦІЯ

Забитівська Х.В. Розробка системи показників для оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства (на прикладі ПрАТ «ДОБРА ВОДА»). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2018.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних основ управління фінансовим станом підприємства із подальшою розробкою системи показників для оцінювання ймовірності настання банкрутства на прикладі ПрАТ «ДОБРА ВОДА».

Методи дослідження. В процесі дослідження був використаний методичний апарат, що складається з: системно-структурний, індуктивно-дедуктивний аналізи, класифікація даних, порівняння, аналіз взаємовпливу, економіко-математичний аналіз.

У даній роботі здійснено оцінювання результируючих показників фінансово-господарської діяльності ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; розроблено пропозиції щодо вдосконалення системи фінансового контролю, спрямованої на недопущення настання банкрутства підприємства; проаналізовано галузевий ринок функціонування ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; розроблено та методично обґрунтовано доцільність розрахунку інтегрального показника ймовірності настання банкрутства управління фінансовим станом підприємства із подальшою розробкою системи показників для оцінки ймовірності настання банкрутства на прикладі ПрАТ «ДОБРА ВОДА»; проаналізовано окремі питання, що стосуються забезпечення охорони праці на підприємстві та безпеки в надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: банкрутство, фінансовий стан, фінансова стійкість, моделювання.

ANNOTATION

Zabytivska Kh .V.A system of criteria development for the enterprise probable bankruptcy estimation (PJSC “DOBRA VODA” as a case study) . - The manuscript.

Research on obtaining an educational degree "Master" in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". - TNTU. - Ternopil, 2018.

The object of research is the financial status of the subject of entrepreneurial activity.

The purpose of the work is to study the theoretical and methodological foundations of the study of the essence of enterprise bankruptcy.

Research methods. In the course of the research the methodical apparatus was used consisting of: system-structured, inductive-deductive analyzes, data classification, comparison, analysis of mutual influence, economic and mathematical analysis.

In this paper, the estimation of the results of financial and economic activity of PJSC "DOBRA VODA" was carried out; proposals for improving the financial control system aimed at preventing the bankruptcy of the enterprise; the branch market of PJSC "DOBRA VODA" functioning is analyzed; the expediency of calculation of the integral indicator of the probability of bankruptcy of the management of the financial condition of the enterprise with the further development of a system of indicators for assessing the probability of bankruptcy on the example of PJSC "DOBRA VODA" was developed and methodically justified; Some issues concerning the provision of occupational safety and security in emergency situations have been analyzed.

Key words: bankruptcy, financial status, financial stability, modeling.

